

המשכיל

maskil

■ Z obsahu

- Pesach – svátek hostů 2
- Neposuzuji lidi podle víry
– rozhovor
s Dr. Leo Pavlátem 4
- Na cestách – Od Sázavy
na Pelhřimovsko 8
- O živých i mrtvých 10
- Vzpomínky Chaima Kleina 14

■ Krátce

Abrahámův dům byl pohostinným místem pro všechny. Lidé tam našli nejen vřelé přijetí a bohaté pohoštění, ale i poučení o pravé víře v jednoho Boha.

Rabín Daniel Mayer

Myslím, že Evropa je vnitřně rozpadlá, neschopná postavit se za jakékoliv hodnoty. Postmoderní rozklad je tu absolutní. Ve Spojených státech je tomu jinak, jakkoli se jejich patriotismu a rétorice může někdo pošklebovat.

Dr. Leo Pavlát

Rozhodně, jak mi řekli i členové obce, dává rabín Koller zatím najevo, že je tu proto, aby obci sloužil a pomáhal, nikoli aby poučoval, zakazoval a přikazoval. To, že přitom neslevuje ze svého osobního přesvědčení a náboženské praxe, a že neváhá vyslovit svůj názor jasně, je myslím, docela sympatické.

Kateřina Weberová

**NEPOSUZUJI LIDI
PODLE VÍRY**

Rozhovor s Dr. Leo Pavlátem čtěte na straně 4 až 7

PESACH – CHAG HA-ORCHIM

Pesach – svátek hostů

V Pirkej avot (1,5) čteme: Jose ben Jochanan (2. stol. př. o. l.) řekl: „Nechť je tvůj dům otevřen dokořán, chudí ať jsou členové tvé rodiny...“ Jak vidíme, jednou ze zásad judaismu je hachnasat orchim – pohostinnost. Tomu se učíme od Abraháma, neboť je psáno v Tóře: „Vzal svou ženu Sáráj a Lota, syna svého bratra, se vším jméním, jehož nabyli, i duše, které získali v Cháranu“ (1M 12,5). Tento verš Tóry nám objasňuje midraš Šir ha-širim rabba – Abrahámův dům byl pohostinným místem pro všechny. Lidé tam našli nejen vřelé přijetí a bohaté pohoštění, ale i poučení o pravé víře v jednoho Boha. Krásný příklad Abrahámovy pohostinnosti nalezneme také v 1M 18,2-8. Čtení pesachové Hagady – Magid začíná slovy: „Há lachmá anjá ... kol dichfin jetej v'jehol, kol dicrich jetej v'jifsach – Toto je chudý chléb ... Každý, kdo je hladov, ať přijde a jí, každý, kdo je v nouzi, ať přijde a slaví Pesach“. Rád bych se podělil s čtenáři Mas-

kilu o několik krásných příběhů, objasňujících nám úvodní slova Hagady.

Jeden ze zakladatelů etického hnutí – tuat musar, rabi Israel Salant (1810–1883) říkal, že viděl mnoho lidí starajících se o duchovní blaho svých bližních, ale zapomínajících na jejich blaho materiální: „Viděl jsem mnoho lidí stojících u dveří synagogy, jak zvou kolemjdoucí: „Keduša, keduša, pojďte se připojit k minjanu!“ Ale zatím jsem ještě neviděl člověka, který by stál u svého domu a křičel na kolemjdoucí: „Hostina, hostina! Vyděte a zasedněte se mnou ke stolu“.

Den před sederem, když rabi Josef Chajim Sonnenfeld (1849–1932) zakončil bedikat chamec, objevili se naráz v jeho bytě čtyři představitelé budapeštské židovské obce, kteří v tu dobu byli na návštěvě v Jeruzalémě. Tito vážení muži velice stáli o to, aby se mohli účastnit sederové večeře společně s učeným rabínem, ale jen za předpokladu, že mu za sederovou večeří řádně zaplatí. Rabi Sonnen-

feld nadšeně souhlasil, své ženě řekl, aby vše připravila, že budou mít čtyři hosty navíc. Budapeštsí hosté rabínovi štědře zaplatili a odešli. Nadešla chvíle sederu. V čele slavnostně a bohatě prostřeného stolu seděl rabi Sonnenfeld spolu se svými maďarskými hosty. Nikdo z hostů nešetřil pochvalnými slovy na pochoutky, které rabínova žena připravila. Avšak nejen sederová večeře byla pro ně požitkem, nýbrž i vynikající rabínovy komentáře, kterými doprovázel čtení Hagady. Po zakončení sederu se hosté s rabínem srdečně rozloučili a odešli. V první den chol hamoed, což je pro všechny v diaspoře žijící Židy druhý sváteční den – jom šeni šel galujot – a platí prakticky stejné halachické předpisy, omezující některé činnosti (zabývat se obchodem, zapalovat oheň...), přišel rabi Sonnenfeld navštívit své hosty do hotelu. Oni se velice těšili ze skutečnosti, že rabín k nim vážil cestu až do hotelu a ještě mu děkovali za krásné prožitky během sederové večeře. On se jich na oplátku ptal, jak se jim líbí Svatá země, zvláště Jeruzalém a jen tak, mezi řečí, vytáhl z kapsy peníze, které zaplatili za sederovou večeří a dal je pod ubrus na stole v jejich hotelovém pokoji. Budapeštsí hosté se překvapeně ptali rabína, proč to dělá. On jim odpověděl, že ještě nikdy od nikoho nevezal peníze a od nich je vzal před sederem jen proto, že Pesach se nazývá „zman cherutenú – doba naší svobody“ a on chtěl, aby se u něj na sederu cítili opravdu jako svobodní lidé, kteří si vše, co snědí, řádně zaplatili, a nemusí mít v skrytu duše výčitky svědomí, že zadarmo jedli z cizího stolu. Hosté byli rabínovým vysvětlením tak zaskočení, že se nezmohli téměř na slovo a peníze také nemohli vrátit, neboť pro ně byly v druhý den Pesachu „mukce“, nesměli na ně sáhnout. Rabi Sonnenfeld se s nimi rozloučil a odešel domů. (Rabi Josef Chajim Sonnenfeld se narodil na Slovensku ve Vrbovém, učil se v bratislavské ješivě a roku 1873 se usadil v Jeruzalémě. Roku 1920 byl zvolen vrchním rabínem ultraortodoxní obce v Jeruzalémě. Roku 1927 provázal prvního prezidenta ČSR T. G. Masaryka při jeho návštěvě Jeruzaléma).

Na závěr jeden z nepřeborných množství příběhů o proroku Eliášovi, který je nejen významnou biblickou postavou, ale během ▶

Ilustrace z knihy *The Passover Haggadah*, Adama Books, New York, 1987

► mnoha staletí se stal i hrdinou židovského folklóru. Naše tradice hovoří také o tom, že prorok Eliáš se může u nás naráz objevit jako jeden z hostů na sederové večeři, a proto je zvykem prostřít ještě jedno místo navíc, pro Eliáše. Také je pro něj určen pátý pohár – kosšel Elijáhu.

Jednou, na erev Pesach, stál na ulici velkého města stařec s rozčuchanými vousy, jeho šaty spíše připomínaly roztrhané špinavé hadry, opásán byl několika k sobě svázanými kousky provazu a místo bot – chodidla omotaná chatrnými kousky zpuchřelé kůže. Poslední městský žebrák si musel ve srovnání s tímto starcem připadat jako opravdový boháč. Jak tam tak ten stařec stojí, přichází k němu pěstěná dáma v krásných šatech, na ruce zlaté náramky a na hlavě bohatě zdobený čepec. Už ho skoro mívá, aniž by jí stál za pohled, spíše naopak, v tom stařec otevřel svá skoro bezzubá ústa a začal prosit. „Milostivá paní, dnes je erev Pesach a já jsem tady, v cizím městě a dosud nevím, kde budu slavit seder. Snad by se u vás doma našlo pro mne skromné místo u svátečního stolu?“ Dáma se s výrazem odporu podívala na starce a začala bédovat. „Kdepak místo! Žijeme s rodinou v malé komůrce, nic nemáme, nejen že nemáme jídlo, ale ani peníze na něj nemáme. Jak bych mohla ještě tebe pozvat, když my sami nemáme skoro co do úst.“ Stařec na její slova řekl jen „amen“. Za nějakou chvíli přichází po ulici k starci jiná žena. Na první pohled je vidět, že je chudá. Starce pozdravila, on jí pozdrav opětoval a poprosil ji o totéž, o co poprosil před nějakou chvílí onu dámu. Chudá

žena ho pozvala, řekla, že muž a děti se budou těšit, vředy hachnasat orchim je velká micva, zvláště na seder. Řekla mu, že má pro všechny nejlepší víno, nejlepší gefilte fiš a šmure macesy, jaké bylo možné ve městě koupit. Maso na sederovou večeři a na celý svátek že koupila u nejbohabojnějšího řezníka. „Díky Bohu máme všeho dost, jak pro nás, tak i pro tebe, našeho vzácného hosta.“ V skrytu své duše se však tato chudá žena starci omlouvala, že to vše zde na ulici vychvaluje, ve skutečnosti doma je to mnohem skromnější. Na její slova stařec odvětil „amen“ a tak jak tam stál, naráz zmizel, jako by se do země propadl. Když se ona pěstěná dáma blížila k svému domu, uviděla tam shluk lidí, kteří jí poté s hrůzou v očích oznámili, že její dům vyloupili lupiči, co neukradli, to zničili, a že její muž a děti si útekem zachránili holé životy. Když se vrátila ona chudá žena domů, nevěřila vlastním očím. To, co vykládala starci o nejlepším mase, šmura macesech, nejlepším vínem, vše, co si ve svém srdci vysnila, ale ve skutečnosti na to nikdy neměla peníze, zázkem jí teď doma onen sen proměnil ve skutečnost. Ani její muž, ani děti si nedokázali vysvětlit, že nedlouho před jejím návratem zastavil před jejich domkem povoz, kočí s něho sundal před jejich dveřmi krabice se všemi těmi pesachovými pochoutkami, a než stačili vyjít ven, povoz už byl pryč. Tehdy ona chudá žena pochopila, že ten stařec nemohl být nikdo jiný, než prorok Eliáš.

Všem souvěrcům, čtenářům a příznivcům PESACH KAŠER VE SAMEACH!

► Rabín Daniel Mayer

Program Bejt Simcha DUBEN 2004

středa 31. března od 19 hodin
Klub Bejt Simcha: Sylvie Wittmannová
pohovoří o únorové konferenci LEATID
v Benátkách

sobota 3. dubna od 10 hodin
Ranní šabatová bohoslužba s rabi Ronaldem Hoffbergem, od 13 hodin kurz liturgie: Stavba páteční bohoslužby

pondělí 5. dubna od 18 hodin
v restauraci Mánes
Pesachový seder – závazné přihlášky nejpozději v pondělí 29. 3.

středa 14. dubna od 19 hodin
Úvod do židovské genealogie
– Julius Müller

sobota 17. dubna
Šabat s rabi Ronaldem Hoffbergem
Ranní bohoslužba od 10 hodin
Workshop věnovaný Jom ha-zikaron a Jom ha-acmaut od 14 hodin

středa 21. dubna od 19 hodin
Střepy (2. díl) – výstava a film o souvislostech a rozdílnostech českých a polských Židů, slovem provází Sylvie Wittmannová

pátek 23. až neděle 25. dubna
Seminář reformní židovské liturgie s docentkou Anette Böckler z berlínské Abraham Geiger College (v pátek od 18 hodin Kabalat šabat, v sobotu od 10 hodin Šachrit, od 14 do 18 hodin seminář, v neděli od 10 do 12 hodin seminář)

PRAVIDELNÉ AKCE
Kabalat Šabat každý pátek od 18 hodin; pokud je na programu i přednáška, následuje vždy po skončení bohoslužby, od 19 hodin

HODINY PRO VEŘEJNOST
každé úterý a každý pátek od 11 do 14 hodin

BEJT SIMCHA VÁS SRDEČNĚ ZVE NA

PESACHOVÝ SEDER

s rabi Ronaldem Hoffbergem a sborem Bejt Simcha

pondělí 5. dubna od 18 hodin v restauraci Mánes

Vstup 150,- Kč, členové, studenti a senioři 120,- Kč, děti do 15 let zdarma.

Závazné přihlášky nejpozději v pondělí 29. 3. (e-mail: chevra@bejtsimcha.cz, telefon 222 252 472, 222 251 641 nebo mobil 724 027 929 – Katka)

Měsíčník MASKIL hledá redaktora

- ☛ alespoň základní orientace v židovské problematice a schopnost samostatného tvůrčího psaní podmínkou; praxe v oboru vítána
- ☛ časové vytížení odpovídající přibližně polovičnímu úvazku, pracovní doba nepravidelná
- ☛ nástup možný ihned

Nabídky (se stručným životopisem) zasílejte e-mailem na adresu:

chevra@bejtsimcha.cz, případně poštou na adresu **Bejt Simcha, Mánesova 8, 120 00 Praha 2**

NEPOSUZUJI LIDI PODLE VÍRY

Rozhovor s Dr. Leo Pavlátem

S ředitelem pražského Židovského muzea, někdejším tajemníkem české ambasády v Tel Avivu, ale také redaktorem, publicistou a spisovatelem – Dr. Leo Pavlátem, jsme se sešli na půdě muzea, v kanceláři s fascinujícím výhledem na staroměstské střechy a věže. Ovšem zdaleka ne vše, o čem jsme si povídali, přináší stejně idylický obrázek jako pohled ze zdejšího okna.

Pocházíte ze smíšeného manželství, jste židovského původu po mamince – bylo pro vás židovství samozřejmostí nebo jste si k němu musel hledat cestu?

Vyrůstal jsem v té nejmenší možné rodině, protože co si pamatuji, rodiče byli

rozvedeni a já žil s mámou, jejíž rodina zahynula v koncentracích. To, co jsem přijímal, bylo velice spjato s jejím číslem na ruce, s jejím osudem. Nebylo to tedy tak, že bych židovství hledal. Co jsem později hledal a co jsem našel, byla, řekněme, jeho náboženská část. Ale o svém

židovském vkořenění jsem pochybnosti nikdy neměl. Zájem o židovství se u mě projevoval zejména přes literaturu a dějiny. Nepřeženu, když řeknu, že jsem jako školák a gymnazista přečetl všechno, co se dalo a nemyslím jen beletrii, ale například i literaturu o koncentracích. V 60. letech mnozí autoři – Škvorecký, Fuchs, Lustig, Weil, Otčenášek – o tragédii Židů psali, na to téma se točily filmy, byla to otázka přítomná a živá. Já byl typická druhá generace. Cítil jsem tu válečnou hrůzu ještě docela blízko, věděl jsem, že mamčinino i moje bytí je jiné než třeba spolužáků a jejich rodin. Na rozdíl od nich naše rodina vlastně neexistovala – mamčini rodiče i bratři byli zavražděni, ona jako jediná přežila Osvětim, Hamburk, Bergen-Belsen. A takhle prožívané židovství mě, jak jsem dospíval, vedlo k tomu, že jsem chtěl vědět víc. Nebyl jsem nábožensky vychováván, protože máma neměla vnitřní potřebu náboženských obřadů, ale znala je, znala židovská jídla i některé písničky.

Krátké uvolnění z druhé poloviny 60. let, které se mimo jiné promítlo i do vztahu společnosti vůči Židům a do obnoveného a částečně tolerovaného zájmu o židovskou tematiku, skončilo ovšem rokem 68...

Osmašedesátý rok mě velice ovlivnil. Bylo mi jasné, že srpnová okupace přinesla režim mravně i společensky odporný. V roce 1969 jsem začal studovat žurnalistiku, když jsem se tam hlásil, panovala ještě euforie osmašedesátého roku, ale během prvního ročníku vyházeli nejlepší přednášející. Ještě jsem krátce uvažoval o medicíně, ale kvůli obavě z vojny jsem nakonec neriskoval ukončení studia na žurnalistice a nepřijetí na medicíně. Nemohu říct, že bych toho litoval. Měl ▶

Foto Irena Dousková

► jsem čas na čtení a jazyky, což byla francouzština, později hebrejšтина a nakonec angličtina. Po fakultě jsem pracoval v nakladatelství pro děti Albatros a přiměřeně k věku, kdy člověk chce vědět, jak se věci mají, jsem se zajímal o filozofii. Odtud to už celkem přirozeně sklouzlo k náboženství. Samozřejmě tomu našemu.

Holdně podstatné pro mne bylo v druhé polovině 70. let seznámení s Karolem Sidonem, jehož knížka Sen o mém otci na mne nesmírně zapůsobila, protože, i když v jiném příběhu, vyjadřovala i moji vlastní zkušenost. Zkušenost života s lidmi, které jsem nepoznal. Karol byl o osm let starší a věděl toho o židovství podstatně víc. Začali jsme chodit do synagogy, to už bylo spjaté s hebrejštinou a najednou jsem si ohromeně uvědomil, že jsem objevil nový svět, který mě naplnil citově i intelektuálně. Tenhle svět judaismu a víry považují za úžasný. Řeknu-li, že mě obohacuje, zní to možná nadneseně, ale je to tak: každý den mi dává něco nového.

Také se svou ženou Hanou, dcerou spisovatele Ivana Klímy a psycholožky Heleny Klímové, jsem se seznámil na Obci. V roce 1981 jsme tam měli svatbu, jako první židovská svatba po mnoha letech to byla mimořádná událost. Sice každého, kdo na ni do Staronové synagogy šel, kontrolovala StB, ale tak už to tenkrát chodilo. Teď jsme spolu přes 20 let, máme dvě dcery a ty už si své židovství prožívají úplně jinak než já.

Vy jste se ovšem s Karolem Sidonem, Jiřím Daničkem a dalšími scházeli a učili také mimo tehdejší oficiální Obec...

To bylo velmi podstatné období. Existovala oficiální Obec, kde působili někteří úctyhodní lidé – např. kantor Viktor Feuerlicht a další pánové z jeho generace. To, že židovství v Čechách úplně nezaniklo, že po roce 1989 bylo na co navázat, je zásluha právě těchto lidí, kteří většinou po válce přišli ze Slovenska a z Podkarpatské Rusi. Synagoga tvořila páteř obce, tak to také historicky vždycky bylo. Tito muži měli za sebou hrozné osudy, velice jsem si jich vážil. Moc rád také vzpomínám na doktora Galského. To byl nesmírně vzdělaný, vstřícný, odvážný člověk, který usiloval o to, aby Obec i Federace za těch šílených podmínek komunismu neztratily v zahraničí tvář, a hlavně, aby v rámci Obce mohli lidé vůbec existovat.

O Obec tehdy samozřejmě projevovala intenzivní zájem Státní bezpečnost. Nebyl jsem naivní a věděl jsem, že řada členů Obce nějakým způsobem spolupracuje. Okolo Obce se ale v druhé polovině 70. let utvořil okruh mladších lidí. Dobře jsme vycházeli, učili jsme se hebrejsky, nejdříve v jazykové škole, ale pak tam výuku zrušili a my jsme pokračovali sami mezi sebou. Pro mne byla komunikačním jazykem francouzština, překládal jsem, existoval židovský samizdat – edice Alef, který dělal Jiří Daniček a vydal tam spoustu

kvalitních překladů židovských autorů i tradičních textů. Úžasným zážitkem pro nás jako herce-amatéry, ale myslím že i pro diváky – členy Obce – bylo purimové divadelní představení v roce 1981, které napsal a s námi secvičil Karol Sidon. Ta doba byla samozřejmě spjata se spoustou nepříjemností. Pro StB bylo nemilé, že po velké emigrační vlně osmašedesátého roku na Obci opět vznikla aktivní skupina mladších lidí, navíc propojená s Chartou, kterou Sidon i Daniček podepsali. Jiří Daniček byl navíc z politických důvodů rok vězněn. Měl jsem řadu nepříjemných osobních zážitků s mnohými lidmi, kteří se v té době na Obci pohybovali. Ale na druhou stranu všechno, co jsme dělali, bylo nesmírně smysluplné. Tehdy veřejně přihlášen se k Obci nepřinášelo ani posty, ani prestiž, jediné pořádné problémy, a ty nikdo nevyhledává, pokud to, co dělá, pro něj není mimořádně důležité. A pro mne byla svobodná identifikace s židovstvím natolik důležitá, že mě přes všechno policejní zastrašování nikdy nenapadlo, že bych od takové cesty mohl uhnout.

Cítíte nějaký rozpor mezi svým židovstvím a češtvím?

Ne. Se svým židovstvím se cítím být plně integrován do společnosti. Ne asimilován, ale integrován, v tom vidím veliký rozdíl. Znamená to, že své židovství mohu plně žít, a přesto to necítím v rozporu se svým českým občanstvím. A myslím, že jsem dobrý český občan.

Při letošním zahájení školního roku v Lauderově škole padla také věta přibližně toho znění, že studium na této škole žákům mimo jiné umožní vybrat si, zda chtějí být Židy anebo nadále zůstat příslušníky českého národa... Jak to na Vás působí?

Já bych to takto neformuloval. Diskuse o židovské identitě v Čechách však bude akademická, pokud neposoudíme konkrétní případ. U nás, bohužel, v důsledku válečných událostí, komunistického režimu, dlouhodobě sekularizačního a nejnověji postmoderního vývoje společnosti zůstalo povědomí o židovství i u lidí s židovskými kořeny většinou velmi slabé až neexistující. Když se potom více akcentuje židovství, neuzavírá se tím nikdo do ghetta. Jenom se tím vlastně říká: Měli byste víc vědět o sobě, své rodině, svých kořenech. Měli byste znát hodnoty společenství, ze kterého vaši předkové vzešli a které k dobrému ovlivnily lidstvo jako takové. Takové poznání i s případnými závěry pro vlastní způsob života však nutně nemusí stát proti tomu, že jsem i součástí české společnosti. A pokud někdo cítí své židovství vůči češtví vyhoceně, může odjet do Izraele nebo kamkoli jinam, kde se mu bude židovsky žít lépe.

Jste poradcem nadace Lauderových škol. V posledním roce došlo ve škole k řadě dramatických událostí, ale nejde jenom o poslední rok, už jenom počet lidí, kteří se za sedm let existence školy stáli v jejím čele jakožto ředitelé, dostatečně vypovídá o určitých setrvalých nejasnostech a potížích. V čem myslíte, že tkví největší problém?

Jako poradce Lauderovy nadace mám za úkol pravidelně informovat výkonného ředitele Nadace o tom, co se ve škole děje, dohlížet na využití prostředků

poskytnutých Nadací, propagovat školu. V nejmenším nemám rozhodovací pravomoc. Jako člen vedení Obce jsem ovšem školní problematiku viděl šířeji. A proto bych nemluvil jen o problémech. Máme devítiletku a čtyřleté gymnázium, jeho absolventi se dobře umísťují při přijímacích zkouškách na vysoké školy. Skoro 200 dětí a studentů je v židovské škole – to je úspěch. Kritická však byla situace kolem ředitelů, škola se v mnohém stále hledá. Podle mne je to tím, že se začínalo od nuly. Neměli jsme vedoucí pedagogy se zkušeností běžnou na židovských školách v zahraničí. Škola se vyvíjela nesmírně rychle, noví pedagogové nepřicházeli do zaběhlého kolektivu. Škola prostě nebyla na takový překotný vývoj personálně připravena. Navíc ani Obec jako její zřizovatel neměla o podobě školy jasnou představu: přála si jen zařízení s všestranně vysokou úrovní. Opakovaná výběrová řízení na místo ředitele přitom byla i obrazem situace v židovské komunitě. Kompromisy se řešilo, do jaké míry má být škola autonomní, jak Obec chápe svůj vliv. A existovaly i další otázky. Máme židovskou školu. V čem se to projevuje? V rámci Obce nebyla představa o tom jednotná. Tak jako se různí názory na náboženskou praxi, tak ani co se týče školy v tomto nepanovala shoda. Současně existují různé typy výuky – na jedné straně liberálnější, na druhé straně tradičnější, striktnější. A k tomu je třeba dodat, že naše škola je živější než jiné školy: více přihlíží k individualitě, rodiče jsou nesmírně aktivní. Každá škola je přitom nesmírně složitá a citlivá instituce, svým způsobem živý organismus. Situace je pořád nelehká, ale věřím, že s hořkou zkušeností, kterou máme, již nikdo žádné další otřesy nepřipustí.

Jaká byla Vaše situace, resp. pozice během stávky, která ve škole na podzim proběhla?

Já jsem především včas před nejvyššími představiteli školy i Obce vyslovil určité doporučení, které, žel, nebylo vzato v potaz. Kdyby se tak stalo, nemusela se podle mého záležitosti tak nešťastně vyvinout. Posláním Lauderovy nadace je pomáhat, podporovat rozvoj kvalitní výuky, všestranně na tom spolupracovat se zřizovatelem. Krize se však vyhrotila takovým způsobem, že jsem rád zprostředkoval informativní setkání výkonného ředitele Lauderovy nadace dr. Bána se všemi zúčastněnými v Praze. Na tomto základě jsem ještě před příjezdem dr. Bána navštívil školu, docílil okamžitého přerušení stávky a ta už se pak neobnovila. Další vývoj určila rozhodnutí reprezentace. Jako její člen jsem zastával názor, že celý ten nesmírně závažný případ neměl být několik měsíců zamlčen. Měl být okamžitě oznámen reprezentaci a policii. A teprve na základě jejího šetření a vyhodnocení posudků případně verdiktu soudu se mělo přijímat nevratné pracovní-právní rozhodnutí. Tedy až by bylo bez nejmenších pochyb jasné, kdo za celou ostudnou záležitostí prokazatelně stál. Do té doby měla být podle mého přijata interní opatření uvnitř školy. Věřím, že tento postup by rozhodně hájil zájmy dětí a studentů, a přitom by byl zcela objektivní. Jednoznačné poučení je, že i to, co je špatné, za co se stydím, se nemá tajit. Pravda očišťuje.

Myslíte, že po těchto událostech, je představa o dalším fungování školy ze strany Obce o něco jasnější?

Já myslím, že ano, protože reprezentace přijala Směrnice k řízení Lauderových škol a v ní jsou jednoznačně vymezeny pravomoci školy, Obce i Lauderovy nadace, což je nesmírně důležité. Samozřejmě velmi důležité také je, jak přesně budou stanovena kritéria pro hodnocení ředitele. Škola zase podniká kroky k tomu, aby se napravily dřívější nedostatky – například co se týče kvalifikace některých pedagogů. Na základě odborných vyjádření, která teď, když mluvíme, ještě nejsou k dispozici, se také reprezentace vysloví k případnému rozdělení škol. To všechno je pro vnitřní konsolidaci důležité, ale ze všeho nejdříve žáci, studenti i učitelé potřebují klid.

Jaký je Váš názor na nové stanovy?

Stanovy byly přijaty po dlouholeté diskusi a ukázalo se, že tato verze je většinou přijatelná. Já osobně takové Stanovy považuji za dobrý kompromis. Závěrečná verze je hodně ovlivněna stanoviskem rabínského soudu, což ale zase posiluje pozici Obce v zahraničí.

Nezdá se Vám, že vztahy uvnitř jednotlivých obcí i mezi nimi navzájem jsou mnohdy zbytečně zatěžovány množstvím nejrůznějších osobních animozit a averzí?

Zdá se mi to patrně v návaznosti na krizi ve škole a je to pro mne největší rozčarování, jaké jsem na Obci za skoro 30 let zažil. Mnohé by se usnadnilo, kdyby se obecně postupovalo neosobně, fakticky. Co se stalo ve škole, je prohra Obce i školy, není vítězů. A přesto jako by toho nebylo dost, napětí polevuje velice pomalu. Kolikrát to, že něco pro židovské společenství děláte, jako by vlastně bylo k horšímu. Co je za tím, že? Co se ►

► mne týče, má práce ředitele Židovského muzea, činnost přednášková, publicistická je veřejná, každý může zhodnotit, zda židovské komunitě prospívá, zda mám výsledky, nebo ne. Židovské muzeum v Praze plně spravuje 10 budov Obce včetně historických synagog a navíc dva nejcenější pražské židovské hřbitovy. Muzeum není zřízeno Obcí, ale vše, o čem mluvím, výhradně z vlastních příjmů opravilo a rekonstruovalo. Učíme veřejnost o šoa a antisemitismu, hradíme Obci tržní nájem jako jakýkoliv jiný partner, o svěřený majetek pečujeme. A přesto, jak se dozvídám, kuloárně koluje, že „žijeme na úkor Obce“. Na mne to kolikrát působí, jako by se naše společenství nevymanilo ze strašné rány, kterou utrpělo za války. Z tehdejší doby pochopitelný pocit křivdy, snaha hledat viníka nespravedlnosti, se však někdy nepochopitelně obrací dovnitř. A potom jako by negativní pocity převládly nad židovskou vzájemností. Přitom před námi stojí strašně moc práce, asi i nelehké časy a bez vzájemné podpory, důvěry, solidarity a ocenění se nám bude žít těžko. Chtěl bych věřit, že po volbách se situace zklidní. Obec by měla využít možností všech svých členů. Jsou v ní velice schopní, profesionálně zdatní lidé, jen se o nich často jaksi neví. Mají soukromé praxe, podnikají, působí v bankách, jejich vztah k naší komunitě je dlouhodobý. Věřím, že o nich budeme více slyšet.

Co se týče vztahů mezi jednotlivými židovskými komunitami, tam žádné napětí necítím. A nezažívám ho ani ve vztahu ke křesťanům. Často pro ně přednáším, pokud se mi něco nelíbí, tak samozřejmě reaguji, ale je to vždy konkrétní záležitost. Z faktu, že někdo věří jinak než já, nebo v Boha nevěří, pro mě nevyplývá vůbec nic. Už od dob komunismu jsem si navykl neposuzovat podle víry. Ví, že do Staronové synagogy chodili lidé, kteří nás udávali – a přitom se s námi modlili. A na druhou stranu jsem poznal lidi, o nichž nevím, že by byli věřící, a přitom se chovali tak slušně a poctivě, že by bylo ohromné, kdyby to lidé z jakéhokoli náboženského společenství dokázali. Jsem hluboce přesvědčen, že židovská komunita má být náboženská, ale pokud by mělo docházet ke sporům o způsob ritu, tak to už je opravdu příliš. Což ovšem neznamená, že by se neměla ctít pravidla.

Současná situace nejen v Izraeli, ale ani v Evropě není příliš povzbudivá. Antisemitismus je opět na vzestupu – viz. např. nedávný průzkum veřejného mínění uskutečněný v EU. Někdy to působí, jako by Evropanům scházela jakákoli historická paměť. Co v této souvislosti očekáváte od budoucnosti?

Pokud o tom uvažuji, honí se mi v hlavě katastrofický i optimistický scénář. Může se stát, že dojde k demokratizaci Iráku, což by mohlo mít dobrý dopad na Sýrii. Dovedu si představit, že může být úspěšný boj proti Al-Kajdě, po smrti Arafata se třeba Palestinci stanou realističtější, dospěje se k rozumné dohodě s Izraelem. A pak je tu samozřejmě ten druhý, katastrofický scénář. Zlo je vždycky krátkodobě rychlejší a úspěšnější než dobro. Teroristům se povede nějaký odporný čin, který způsobí větší tragédii než 11. září 2001. Snažení v Iráku může selhat, mohou se tam dostat k moci fanatici, kteří se spojí s Íránem, je možno si představit, že získají jaderné zbraně... Ale když realisticky vážím obě možnosti, jsem spíše optimista.

Evropané k mému zděšení jednají nepoučeně. Vemte si jen zákaz šátků pro muslimské dívky ve Francii. Takto se muslimo-

vé, kteří chodí do státních škol, kde má vliv demokratický stát, přesunou do škol náboženských. A navíc se tím nesmyslně radikalizují ženy – budoucí matky. Šátek sám o sobě není projevem radikalismu, je to intimní projev víry a Francouzi by měli být schopni muslimské dívky takto integrovat do společnosti. Něco mi říká, že tímto zdánlivě nevýznamným činem se do Evropy vtáhl radikální konflikt islamistů se Západem.

Suma sumárum většinu dnešní Evropy vidím jako slepou k vlastní historii, egoistickou, ochotnou obětovat kohokoli kvůli vlastnímu, navíc iluzornímu dobru. Myslím, že Evropa je vnitřně rozpadlá, neschopná postavit se za jakékoliv hodnoty. Postmoderní rozklad je tu absolutní. Ve Spojených státech je tomu jinak, jakkoli se jejich patriotismu a rétorice může někdo pošklebovat.

Vzděláním jste novinář, publikujete, mimo jiné jste autorem úspěšné dětské knihy *Osm světél* – nemáte někdy chuť vrátit se ke psaní? Plánujete něco v tomto směru?

Připravuji již desátý rok každé dva týdny vysílání rozhlasového pořadu pražské Židovské obce Šalom alejchem, ale píšu také ranní zamyšlení pro pražskou redakci BBC, kde už nejsem nijak tematicky omezen a velmi mě to baví. Pro stanici Vltava končím přípravu 14hodinového cyklu o židovské modlitbě, v němž zpívá rabín Yesharim. Tuším, že zkusím nějakou beletrii, ale asi už ne prvoplánově na židovské téma. Už proto, abych trochu vyvážil to, čím se posledních 15 let dennodenně zabývám.

► Ptala se Irena Dousková

► Foto: Michal Spevák

OD SÁZAVY NA PELHŘIMOVSKO

V **Ledči nad Sázavou** je židovské osídlení doloženo od počátku 16. století, na počátku 18. století ve městě žilo 12 židovských rodin, na konci 18. století 19 rodin, maximum ve druhé polovině 19. století (roku 1880 – 181 Židů), r. 1930 – 35 Židů; židovská náboženská obec tu existovala od počátku 17. století do 20. let 20. století. Ghetto v Ledči nad Sázavou nebývalo, židovské domy byly rozptýleny po celém městě mezi domy křesťanů, část z nich byla soustředěna v Koželužské ulici.

Synagoga v Ledči byla rekonstruována do původní podoby a slouží kulturním účelům

Synagoga v ulici Na Potoce, 100 m jihovýchodně od náměstí, byla postavena ve stylu venkovského baroka roku 1739 po požáru starší dřevěné synagogy z roku 1606. Po požáru roku 1806 byla opravena v klasicistním slohu, v první polovině 19. století bylo přistavěno schodiště, koncem 19. století byla modernizována (nová dlažba, rámy oken, schodiště na galerii, odstranění bimy, přemalba svatostánku), drobné opravy byly provedeny i v meziválečném období. Bohoslužebným účelům sloužila do druhé světové války, po ní byla využita jako skladiště starého papíru a hadrů, od roku 1957 jako skladiště elektromateriálu, vápna a cementu a garáž. V letech 1997–2000 byla rekonstruována do původní podoby včetně výmalby, štukové výzdoby a postranní ženské galerie a slouží kulturním účelům.

Hřbitov na jihozápadním okraji města na svahu rokle u Hrnčířského potoka v blízkosti městského hřbitova byl založen zřejmě na počátku 17. století (některé zdroje uvádějí rok 1601). V dlouhých nepravidelných řadách, opisujících vrstevnici, můžeme obdivovat asi dvě stovky náhrobních kamenů, včetně jedné tumbky z r. 1799 a barokních a klasicistních stél, z nichž nejstarší pochází z roku 1706. Vchod na hřbitov uvozuje jednoduchá, v 90. letech 20. století opravená márnice, postavená v první polovině 19. století.

V **Humpolci** je židovské osídlení doloženo od konce 14. století, později byli Židé z města vypovězeni a znovu se zde usazovali od počátku 17. století. Židovská náboženská obec je doložena od první poloviny 18. století do nacistické okupace. Počátkem 18. století v městě bydlelo 12 židovských rodin, nejsilnější bylo židovské osídlení od poloviny 19. století do 80. let 19. století – kolem 340 osob, roku 1900 – 196 Židů a roku 1930 – 89 Židů. Narodil se tu významný americký dirigent Josef Stránský (1872–1936 New York) a malíř a spisovatel Ernst Mandler (1886–1964 Francie). V nedalekém Kališti se narodil hudební skladatel Gustav Mahler (1860–1911 Vídeň).

Ghetto se nachází jižně od hlavního Horního náměstí, jeho centrem je náměstí U Vinopalny, v jehož středu stojí synagoga. Založeno bylo snad v první polovině 18. století, s ostatními částmi města bývalo spojeno šesti úzkými uličkami.

Roku 1838 zde stálo 25 většinou zděných domů. Na počátku 19. století další 4 domky včetně špitálu a rituální lázně stávaly jihozápadně v Poděbradově ulici. Dvě třetiny domů jsou v přestavbách dochovány, severovýchodní část ghetta zbořena.

Synagoga uprostřed ghetta byla postavena v letech 1760–1762 jako zděná, ale její původní barokní podobu neznáme. Na počátku 60. let 19. století byla přestavěna. Zřejmě ve stejné době byla k západní straně modlitebny přistavěna také patrová budova židovské konfesijské školy se dvěma třídami a rabinát. K dalším stavebním úpravám v novogotickém slohu došlo v roce 1877 a znovu po požáru roku 1886. Roku 1892 byla k východní stěně synagogy přistavěna půlkruhová apsida. Poslední drobné renovace proběhly ve 20. letech 20. století. Bohoslužebným účelům sloužila do nacistické okupace, za druhé světové války byl v synagoze sklad čalounické firmy. Po druhé světové válce byla 6 let opuštěna, poté rekonstruována pro potřeby Církve československé husitské. V bývalém hlavním modlitebním sále se dnes slouží křesťanské bohoslužby, v sousedících prostorách někdejší židovské školy je zimní modlitebna a byt faráře. V modlitebním sále dochovány cenné fragmenty původní stylové výzdoby.

Hřbitov se nachází 300 metrů východně od města v pokračování Hradské ulice na zeleně značené turistické stezce ke hradu Orlíku. Založen byl mezi lety 1710–1719 a po dvojnásobném rozšíření v 19. století dosáhl velikosti 3658 metrů čtverečních. Je na něm dochováno přibližně 1000 náhrobních kamenů od 18. století do roku 1942. Během

V Humpolci zůstaly zachovány dvě třetiny domů židovského ghetta

► II. světové války se stal terčem častých nájezdů frekventantů německého vojenského učiliště v Havlíčkově Brodě a chovanek ústavu pro německé učitelky v Humpolci, čímž značně utrpěl. Jde o další hřbitov, ovlivněný východočeským sepulkrálním uměním, charakteristickým výraznou symbolikou a asymetrickými stélami. Hřbitov prochází od počátku 21. století celkovou obnovou, v prosté obřadní síni instalována pamětní deska obětem holokaustu. Mezi pohřbenými leží mj. Simon a Marie Mahlerovi, prarodiče hudebního skladatele Gustava Mahlera.

V **Hořeptníku** je židovské osídlení doloženo od konce 16. století, židovská náboženská obec tu existovala od počátku 17. století do roku 1893, kdy byla spojena se židovskou náboženskou obcí pacovskou. Od počátku 18. století do poloviny 19. století v Hořeptníku žilo kolem 20 židovských rodin, roku 1880 – 146 Židů, roku 1900 – 80 Židů a roku 1930 – 12 Židů.

Židovská čtvrť se rozkládala mezi jižní stranou náměstí a mostem přes Trnavu a po obou stranách mlýnského náhonu, jejím centrem jsou dnešní ulice Pod Zámkem a část ulice Pod Skalou. Roku 1829 v ní bylo soustředěno 20 domů, většina z nich včetně školy čp. 138 je v přestavbách zachována (zbořeny jsou pouze 4 z nich). Synagoga z roku 1800 stávající na východním okraji židovské čtvrti na levém břehu náhonu, byla od roku 1928 neužívaná, zbořena byla v letech 1938–1939.

Hřbitov se nachází v ulici V Palestině, 300 metrů jihozápadně od náměstí, na jižním břehu říčky Trnavy ve čtvrti zvané Úlehle. Založen byl na počátku 17. století a užíván byl až do počátku II. světové války. Na ploše hřbitova je dochováno 228 náhrobků od roku 1649. Rozmanitý, nesterjné vysoký terén dává tušit, že zde mohlo docházet k pohřbům ve vrstvách. Jednoduchá márnice byla koncem 20. století opravena. jedná se o cenný hřbitov s řadou barokních a klasicistních náhrobků.

V **Pacově** je židovské osídlení doloženo od druhé poloviny 16. století, v 18. století v městečku žilo 8 – 15 židovských rodin, roku 1850 – 32 rodin, rozkvět židovské obce nastal po polovině 19. století (maximum roku 1880 – 207 Židů), poté pozvolný pokles počtu Židů ve městě (roku 1900 – 169 Židů, roku 1930 – 101 Židů). Počátkem 19. století byl Pacov sídlem krajského rabína.

Židovské domy byly soustředěny ve dvou sídelních okrscích – v Autengruberově ulici,

vycházející z náměstí k jihu, bylo v první polovině 18. století 6 domů, další asi 4 byly v Hronově ulici vedoucí z Autengruberovy ulice k severozápadu. Škola bývala v Malovcově ul. čp. 315. Část domů je v přestavbách dochována.

Synagoga stojí uvnitř domovního bloku mezi náměstím Svobody a Hronovou ulicí, 150 metrů jihozápadně od náměstí. Postavena byla pravděpodobně počátkem 19. století v klasicistním slohu s pseudorománskými

Rekonstruovaná márnice na pacovském hřbitově

prvky, přestavěna byla po požáru roku 1933. Bohoslužby v ní se konaly do druhé světové války, od roku 1956 až dodnes byla využívána jako skladiště. Se synagogou stavebně sousedí původní přízemní domek správce čp. 177.

Hřbitov se nachází v Myslíkově ulici, na severovýchodním okraji města při silnici vedoucí do Hořeptníka. Založen byl roku 1680, naposledy byl rozšířen v 19. století, užíván byl do počátku II. světové války, sporadicky ještě v 60. letech 20. století. Náhrobní kameny jsou dochovány od první poloviny 18. století v počtu asi 300 kusů. Na hřbitově je také památník se jmény osob vyvražděných nacisty. V severovýchodní části je hřbitov uměle nasypán (hroby ve vrstvách) a do opěrné zdi jsou vsazeny náhrobky. Pohřben zde mj. člen Spolku českých akademiků Židů, Čtenářské besedy a Spolku divadelních ochotníků v Pacově Vilém Zirkl (1857–1897). Obřadní síň s hebrejskými nápisy v interiéru byla rekonstruována na přelomu 20. a 21. století.

V **Lukavci** je židovské osídlení doloženo od první poloviny 16. století, roku 1724

v Lukavci bydlelo 16 židovských rodin, roku 1811 – 17 rodin, maximum kolem poloviny 19. století: roku 1849 – 210 Židů, roku 1880 – 69 Židů, roku 1900 – 35 Židů, roku 1930 – 18 Židů.

Židovská ulice vedoucí z náměstí k jihozápadu je dnes ulicí Antonína Sovy. Zde byla soustředěna většina židovských domů nejpozději od 18. století, i když zde stávaly i domy křesťanů, mnoho dalších židovských domů bylo rozptýleno po celém městečku.

Synagoga mezi ul. A. Sovy a rybníkem, postavená snad v první třetině 19. století, byla zbořena společně se sousedním obecním domem, v němž byly zasedací místnosti, archiv, školní třídy a byt rabína či jiného zaměstnance, roku 1952; v místech synagogy vede nová ulice, spojující ulici A. Sovy se čtvrtí nových obytných domků. Ve druhé polovině 19. století v městečku bývala také modlitebna spolku Or tomid v domě čp. 16 v ulici A. Sovy.

Hřbitov se nachází 250 m severně od náměstí a je obklopen soukromými pozemky. Přístupová cesta byla vytvořena v roce 2002 odkoupením části obecního pozemku. Založen byl nejpozději v první třetině 18. století. Na ploše 1611 metrů čtverečních se nachází asi 100 náhrobních kamenů, z nichž nejstarší dochovaný pochází z roku 1725 a nejmladší z 30. let 20. století. Na okraji starší části hřbitova na jeho jihovýchodní straně stojí opravená jednoduchá kamenná márnice.

► Blanka Rozkošná

► Foto: archiv autorky

O ŽIVÝCH I MRTVÝCH

Obrázky z Brna

Návštěvu brněnské obce jsme v redakci plánovali již dlouho. Vždyť je to po Praze druhá nejpočetnější obec v České republice. Nějak se to ale stále nedařilo. Až nás nakonec brněnští předběhli a ozvali se nám sami. Přesně řečeno paní Ivana Lísková, která pracuje v Kulturním centru Richarda Federa a zároveň je redaktorkou věstníku *Kachol velavan*, který brněnská obec vydává. Zavolala nám, zda bychom nechtěli přijet do Brna popovídat na téma „Jak se dělá Maskil?“ Samozřejmě jsme nabídku přijali. Jednak jsme konečně měli opravdu pádný důvod se do Brna vypravit a jednak se jednalo o skvělou příležitost setkat se i s mimopražskými čtenáři.

Jak jinak

Budete-li chtít v Brně zajít na Židovskou obec, nehledejte na mapě Jarošovu ulici – nenašli byste ji, stejně jako se to nepodařilo nám. Tato adresa je sice uvedena v Luachu, ale správně se jedná o třídu Kpt. Jaroše.

Přijetí na obci nás velmi mile překvapilo. Dorazili jsme v pátek kolem poledního a okamžitě jsme byli ubytováni (v pěkně rekonstruovaném služebním bytě přímo v prostorách ŽOB) a nakrmeni. Po celé odpoledne se nám pak někdo věnoval, hlavně pan Bauer, jednatel společnosti Jakub s.r.o., která spravuje nemovitosti v majetku ŽOB. Když jsme se později, při večerní diskusi, zmínili, jak nesmírně jsme byli překvapeni tím, jak se o nás v Brně starali, kroutil předseda obce, pan Weber, hlavou a s pobaveným úsměvem se tázal: „A je tomu snad jinde jinak?“

„Ostrove mrtvých! V hlučné města vřavě – ty výspoklidu, samoty a ticha!“

Obřadní síni brněnského židovského hřbitova vévodí citát, který (pro mnohé možná překvapivě), nepochází z tradiční hebrejské literatury či liturgie, ale z díla moderního českého básníka Jaroslava Vrchlického. A citátem z Vrchlického zahájil pan Weber i svůj pro-

Páteční večer na brněnské obci – vpravo rabín Moše Chaim Koller

Nevyčerpatelná studnice informací – to je správce hřbitova Petr Špunar

slov, který pronesl při pohřbu dlouholeté členky brněnské obce, paní Zuzany Weiszové (byla dcerou jednoho ze známých terezínských malířů Otty Ungara), který se tu v pátek 20. února 2004 konal.

Po skončení obřadu nás čekalo setkání s člověkem, který by si zasloužil samostatný článek, ne-li celou knihu. Pan Petr Špunar je správcem hřbitova šest let a jeho znalosti a zaujetí jsou obdivuhodné.

Pokud patříte mezi obdivovatele starých židovských hřbitovů, brněnský hřbitov vás asi na první pohled příliš nezaujme. Byl založen až v roce 1852 a nenajdete tu tedy žádné honosné barokní náhrobky s poetickými hebrejskými nápisy, s nimiž se můžete setkat jinde. Ale pokud vás bude provázet pan Špunar, uslyšíte a uvidíte mnoho zajímavého. Pan Špunar totiž umí vyprávět nejen o hřbitově a náhrobkách, ale hlavně o lidech, kteří jsou tu pohřbeni. A je mezi nimi řada významných osobností. Některé jsou obecně dobře známé – zejména je třeba připomenout rabína Richarda Federa anebo třeba Hugo Haase, na jehož náhrobku stojí vedle jména jen dvě slova: „český herec“. Ale jsou tu i tací, jejichž jména většině z nás nic neřeknou, a přesto sem jejich hroby jezdí hledat lidé z celého světa. Tak například Heinrich Landesmann, neboli Hieronymus Lorm. Je vynálezcem tzv. Lormovy abecedy pro hluchoslepy, která je pro takto postižené vlastně jediným komunikačním prostředkem. A nebyl by to pan Špunar, aby vám nedokázal i zasvěceně vyložit, jak Lormova abeceda funguje. Nebo tu najdete hrob lékaře a rovněž básníka Jajtele- ➤

Kámen z původního brněnského hřbitova a unikátní dřevěný náhrobek

se, který byl osobním přítelem Ludwiga van Beethowena. Slavný skladatel prý dokonce některé z jeho básní zhudebnil. Jinou kuriozitou (alespoň na židovském hřbitově určitě) je socha mladé dívky v životní velikosti. Tu si prosadil továrník Skutezky na hrob své milované dcery Terezky (správně Therese), která zemřela ve věku 18 let. A pan Špunar přidá ještě historku o tom, jak se kdysi, za války, ztratila Terezčina hlava, a po několika letech se najednou znovu objevila na svém místě (dodnes je na krku patrný zlom). Mimochodem, pokud by vám přece jen chyběly ty staré, historicky cenné náhrobní kameny, v předsíni obřadní síně najdete zasazeno několik zlomků z původního brněnského hřbitova, který byl zrušen již v 15. století, kdy odsud byli Židé vypovězeni.

Ješ racuj ve-ješ macuj

„Ortodoxní směr je ten nejautentičtější a nejlépe propracovaný systém, kterým se řídil židovský národ celé tisíce let ... to, co dělá Žida Židem, je náboženský světónázor – B-h stvořil tento svět, židovský národ je jeho ‚vyvoleným národem‘, vyslancem na tomto světě, který se řídí Učením (Tórou), které dostal od B-ha a který slouží k „nápravě“ světa. Všechny tyto aspekty jsou obsaženy jen v ortodoxii. Ostatní směry, které jsou nesrovnatelně mladší (všehovšudy posledních 200 let), ztratily nebo úmyslně pozměnily tyto definice, jsou jen nepříliš úspěšnou verzí nového židovství a podle mého názoru připravily židovství o životně důležité hodnoty a nahradily je vykonstruovaným novotářstvím, které židovstvu uděla-

ly více škod, než užitku.“ To jsou slova brněnského rabína Mošeho Chaima Kollera. Cituji z rozhovoru, který poskytl před několika měsíci, po svém nástupu do funkce, časopisu Kachol velavan. Mnozí teď možná zapochybují, zda má člověk s takto vyhraněným osobním postojem šanci uspět v komunitě, kde by se zastánci podobně ortodoxního postoje dali pravděpodobně spočítat na prstech jedné ruky. Jenže rabín Koller řekl tehdy i jiné věci. Například na otázku, jakou má představu o své práci, odpovídá: „Jak se říká – „Ješ racuj ve-ješ macuj“ – je chtěné a možné. To, co se mi zdá v této chvíli reálné, je zavést systematické vzdělávání v základech židovství (Tóra, Halacha, víra a morálka, filosofie). Moje představa by byla dávat pravidelné přednášky na Obci každý den odpoledne hodinu na různá témata. Musím zjistit, jest-

li to bude lidem vyhovovat. Začali jsme vydávat týdenní čtení „Maajan“, které je zájemcům k dispozici. Snažíme se posílit a oživit modlitby v synagoze, kde pravidelně v pátek hovořím o vybraných pasážích z týdenní sidry. Těším se i na práci se seniory, chci je navštěvovat a povídat si s nimi. Staří lidé, kteří toho hodně v životě prošli, nás mohou velice obohatit svými zkušenostmi a životní moudrostí.“ Myslím, že člověk, který říká „musím zjistit, jestli to bude lidem vyhovovat“ a mluví s takovým respektem o seniorech, by mohl mít slušné vyhlídky na úspěch, zejména připočteme-li k tomu ještě fakt, že mluví česky a vystupuje velmi otevřeně a přátelsky. Pochopitelně teprve čas ukáže. Rozhodně, jak mi řekli i členové obce, dává rabín Koller zatím najevo, že je tu proto, aby obci sloužil a pomáhal, nikoli aby poučoval, zakazoval a přikazoval. To, že přitom neslevuje ze svého osobního přesvědčení a náboženské praxe, a že neváhá vyslovit svůj názor jasně, je myslím docela sympatické.

Páteční večery v Brně jsou vůbec plánovány tak, aby nikdo nepřišel zkrátka. V 17 hodin (v zimním období již od 16 hodin) je možné se zúčastnit bohoslužby v synagoze Skořepka, od 18 hodin se pak koná ve společenské místnosti na obci jakási civilnější verze vítání šabatu – Lecha dodi, kiduš, zmirot a následně diskuse, přednášky či kulturní program. Za sebe musím říct, že se mi moc líbilo jak v synagoze, tak i na obci. A jedna zcela mimořádná pochvala na závěr – při kiduši v synagoze se rozlévala skutečně vynikající (a velmi silná) domácí meruňkovice. Inu Morava.

► Kateřina Weberová

► Foto: Michal Spevák

A takto jsme besedovali na téma „Jak se dělá Maskil“

■ Židovská obec Brno

Tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno
Tel.: 545 244 710, Fax: 545 213 803
E-mail: zob@zob.cz, web: www.zob.cz

Od března se mění čas začátku bohoslužeb následovně: v pátek bude začátek bohoslužby posunut na 17. hodinu. Sobotní dopolední bohoslužby budou začínat již v 9.00 hod. a to od března po celý rok beze změny!

O letošních svátcích Pésach budou ve společenské místnosti ŽOB, tř. Kpt. Jaroše 3, uspořádány dva sederové večery. První bude v pondělí 5. dubna a druhý následující den v úterý 6. dubna. Seder po oba dny povede rabín M. Ch. Koller, začátek je vždy ve 20 hod., večer proběhne podle všech tradic a ve své úplnosti.

Vstupenky v ceně 200 Kč lze zakoupit v pokladně ŽOB od 15. března. Počet míst je z kapacitních důvodů omezen na 40 pro každý večer, vstupenky budou odlišené a nezáměnné, je nutno je zaplatit a odebrat osobně, rezervace není možná. Prodej macesů, macesové moučky a vína bude oznámen ihned po dodání, pravděpodobně v druhé polovině března, sledujte vývěsku na obci a www.zob.cz.

Pravidelná výuka judaismu

Připomínáme všem zájemcům o studium Tóry, židovských zvyků a morálky, že v tomto roce probíhá pravidelně každou středu od 18.00 hodin výuka judaismu s rabínem Kollerem.

■ Purim v Liberci

Jako na všech ostatních obcích, i u nás v Liberci se slavilo a bylo na co se dívat, troufám si tvrdit, že program byl vskutku pestrý. Nejprve jsme se dozvěděli něco o tomto, jistě pro všechny příjemném, svátku. Pak následovalo taneční vystoupení naší domovské skupiny Mayim a nakonec také něco pro děti. Dva roztomilí klauni s dětmi losovali a rozdělovali sladkosti. O výborné občerstvení se postaraly naše členky a pití bylo také dost. Nálada byla přívětivá a tak to má být. Jen se k nám přijedte příště podívat, jistě nebudete litovat.

Zpracovala Hana Menšíková

■ BEJT PRAHA INFORMUJE

VÁŽENÍ PŘÁTELÉ,

dovolujeme si vás pozvat na diskusní večer
„BEJT CAFÉ“

na téma

Já a Žid

hosté:

Jan Kraus – herec

ThDr. Jan Schwarz – patriarcha Církve československé husitské

moderuje:

Peter Gyori

14. dubna 2004 od 19.00 hodin

(Kavárna v divadle bude pro účastníky otevřena už od 18.00)

Divadlo na Prádle, Besední ul. 3, Praha 1 – Újezd

Těšíme se na setkání s vámi.

RSVP: 222 31 01 99, office@bejt-praha.cz

www.bejt-praha.cz

Bejt Praha letos oslaví Pesach v exkluzivním prostředí restaurace DIVAN (dříve Casablanca) nedaleko Václavského náměstí s rabínem Stevenem Newmanem a jeho ženou Nadou a dalšími významnými hosty. Bližší informace v kanceláři Bejt Praha na telefonu 222 310 199 nebo na emailu office@bejt-praha.cz.

■ Vážení přátelé,

rádi bychom Vás informovali, že i letos se bude konat Evropský den židovské kultury. Datum konání této akce bylo stanoveno 5. září 2004.

V loňském roce proběhl Evropský den židovské kultury pod názvem „Judaismus a umění (se zaměřením na vizuální umění)“ a zúčastnil se jej dosud největší počet Židovských obcí, spolků a jiných organizací z celé České republiky. Patřily mezi ně Židovské obce Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Liberec, Děčín a Teplice, Federace židovských obcí v České republice, Židovské muzeum, Vzdělávací a kulturní centrum ŽM v Praze, dále pak spolky Česká unie židovské mládeže, Bejt Praha, Bejt Simcha, Hadasa, Baševi, sdružení Serpens, divadlo Valmet, kino Aero, nakladatelství GplusG a také Československá církev husitská, která zpřístupnila synagogy po celé České republice. Celá akce probíhala také za mediální podpory, a to za přítomnosti České televize, televize Nova, Českého rozhlasu-Vltava, Českého rozhlasu-Regina, Radia Proglas, Lidových novin, Zpravodaje Prahy 8, Českého zápasu, Táborských listů, Nových novin a týdeníků Palcát, Kolínský Press a Homér. ➤

- Pro letošní rok bylo vybráno téma „Judaismus a vzdělání“. Ačkoli je toto téma velmi široké a nabízí velký prostor pro kreativní činnost, je stejně jako v minulých letech jen doporučeno.

Programy se mohou týkat také následujících oblastí:

- otevření židovských muzeí, hřbitovů, synagog (nejlépe i prostor, které synagogami byly, ale již nejsou) pro veřejnost zdarma;
- zapojení médií v co největším rozsahu, tzn. televizní a rozhlasové pořady s židovskou tematikou, zapojení tisku (i na regionální úrovni);
- promítání v kinech;
- otevření výstav;
- přednášky a kulturní akce.

Necháváme na každé Židovské obci a spolku rozhodnutí, do jaké míry a jakým programem se bude chtít tohoto projektu účastnit. Budete-li mít zájem se připojit, kontaktujte prosím hlavního koordinátora pro ČR do 15. července 2004.

Celá akce je nezisková a finančních prostředků, pokud budou třeba, je proto nutné nabýt buď svépomocí či sponzoringem apod. Na závěr bude pro Evropskou radu židovských obcí (European Council of Jewish Communities) vypracována celková zpráva o průběhu projektu složená z jednotlivých zpráv regionálních organizací.

Doufáme, že Vás tato jedinečná příležitost ke spolupráci židovských organizací po celé Evropě zaujala a že se s Vámi opět sejde-me při přípravě Evropského dne židovské kultury.

Peter Gyori
hlavní koordinátor projektu pro ČR
tel. 222 31 01 99, office@bejt-praha.cz

**Koncert hebrejských písní
nejrůznějších žánrů v podání
vokálního souboru Adash**

se koná ve čtvrtek 22. dubna v 18.30 v sále BJB,
Vinohradská 68 (nám. Jiřího z Poděbrad).

Vstupné dobrovolné.

(Bližší informace o souboru Adash na www.osu.cz/adash)

JAK ZÍSKÁVAT MASKIL?

a) v elektronické podobě na www.maskil.cz

b) v tištěné podobě za cenu poštovního a balného; pošlete, prosím, svoji žádost na adresu Bejt Simcha, Mánesova 8, 120 00 Praha 2, telefon/fax: 222 251 641, e-mail: maskil@maskil.cz (to je důležité zejména pokud platíte bankovním převodem, neboť v tomto případě se jinak nedozvíme adresu, na niž máme Maskil zasílat); výše poštovního a balného je **v ČR minimálně 250,- Kč ročně**; uvedený obnos nám laskavě zašlete **složenkou nebo na bankovní účet číslo 86-8964110227/0100** u Komerční banky, variabilní symbol je 8888888888 (10x8)

Tištěnou verzi časopisu je rovněž možné si vyzvednout osobně přímo v Bejt Simcha, a to buď v době, kdy se zde konají nějaké akce nebo v hodinách pro veřejnost (každé úterý a pátek od 11 do 14 hodin), po předchozí domluvě i jindy.

**Anna Franková, odkaz pro současnost
a Kresby dětí z Terezína**

Pod těmito názvy probíhá výstava, jež se pokouší vyzvat k zamyšlení nad společenskými hodnotami jako tolerance a lidská práva. Ústředním tématem je deník, ve kterém se mladé židovské děvče zamýšlí nad lidskostí. Pod patronátem Židovské obce Olomouc ji organizuje nizozemská teoložka Drs. Hildegonda M. Rijkssen. Veřejnost má možnost zhlédnout tento zajímavý počín od 25. 2. do 31. 3. ve Vodní tvrzi (muzeu) ve slezském Jeseníku.

Karl Kraus

(1874 Jičín – 1936 Vídeň)

**Mezinárodní konference
Karl Kraus – jičínský rodák a světoobčan
Jičín, 21.–23. 4. 2004**

Zahájení programu ve středu 21. 4. ve 13 hodin.

Na programu je řada zajímavých přednášek o Krausově literární tvorbě, jeho vztahu k českým zemím a Jičínu i jeho osobních vztazích.

Ve čtvrtek 22. 4. ve 20 hodin odhalení pamětní desky na rodném domě Karla Krause, následuje společenský večer tamtéž.

Všechny akce jsou přístupné veřejnosti.

**VOLBY ŽOP 2004 – KOALICE
PRO DEMOKRATICKOU OBEC**

Stojíme o Vaše názory na život naší obce. Změnu k lepšímu přinese KOALICE PRO DEMOKRATICKOU OBEC. Potřebné informace získáte na bezplatné telefonní lince č. 800 100 962 nebo na internetu: www.kehilaprag-volby.cz. Můžete nám i napsat na adresu Tomáš Jelínek, P.O.BOX č.90, 110 00 Praha 1. **VÁŠ NÁZOR JE STEJNĚ DŮLEŽITÝ JAKO VÁŠ HLAS!**

ŽIVOTOPIS A ŽIVOTNÍ PROŽITKY

před válkou, během války, jakož i po válce až do revoluce v roce 1989

Část 6.

Vzpomínky člena a kantora Židovské obce v Teplicích, pana Chaima Kleina (1919–2004)

Byla již úplná tma, když ten transport zajatců dorazil a jakž-takž jsme udělali nástup a vydali se na cestu. Vedli nás zkratkou přes pole a nikoliv po silnici. Asi po 20 minutách narazily přední řady na minové pole. Ani nevím, kolik bylo raněných nebo i mrtvých. Museli jsme se vrátit a jít po silnici. Pochodovali jsme celou noc a celé dopoledne a teprve kolem poledne jsme dostali k jídlu každý dva suchary a trochu si odpočali. Takto jsme pochodovali celé tři dny a tři noci. Jen velmi nepravdělně jsme dostali nějaký suchar. Někteří lízali pomalu sníh, ale náš kamarád, lékař Blau, nás velmi důrazně upozorňoval, abychom sníh nejedli.

Třetího dne se náš Dr. Blau, který byl takový menší tloušťák, najednou začal potácet a nemohl normálně jít. Já a můj mladý kamarád Jöger jsme Dr. Blaua chytli z obou stran pod paži a pomáhali mu v chůzi. Zůstávali jsme ale často pozadu a sovětská stráž nás stále okřikovala a popoháněla. Najednou Dr. Blau padl na kolena a již nemohl vstát a my jsme ho takto táhli po sněhu, ale sotva jsme už na to stačili. Když to voják uviděl, strčil do nás zezadu, abychom utíkali a pustili Blaua. Ten zůstal ležet na silnici a krátce na to jsme uslyšeli výstřel. Když jsem se otočil, viděl jsem, jak voják odtahuje mrtvého Dr. Blaua stranou na okraj silnice.

Když jsme konečně přišli na místo, kde měla být krytá, teplá konírna se slámou na podlaze, zjistili jsme, že je to konírna skoro bez střechy, samá díra a ani stěny nebyly celé. Podlaha byla samý sníh a led a jen v kotcích, kde dřív stáli koně, bylo trochu staré, špinavé slámy. Tam jsme se konečně zastavili. Nevím kolik stupňů bylo, ale mráz byl veliký. Dokud jsem pochodoval, dost dobře jsem se držel, ale hned, jak jsme přišli do té konírny, podlomily se mi nohy, upadl jsem na zem a omdlel. Můj dobrý přítel, už si přesně nepamatuji jeho jméno (myslím, že Bronstein nebo Rubinstein), vím jen, že pocházel z Podkarpatské Rusi z města Buština, měl velmi teplý ovčí kožich s chlupy dovnitř. Z venku byl záplatován – jedna záplata na druhé a proto mu také zůstal. Lehli si na zem, vzal mě k sobě do kožichu a tak dlouho mě masíroval a zahříval, dokud jsem zase neožil. Myslím, že žije někde v Izraeli, ale doposud se mně nepodařilo ho vypátrat.

Uložili jsme se v jednom z kotců a tak přespali tuto noc. Ráno přišel jeden seržant a vyzval pár dobrovolníků, aby složili nákladní auto s chlebem a uložili jej ve skladě. Když jsem slyšel, že se jedná o skládání chleba, pomyslel jsem si, že musím jít také, co kdyby nějaký kousek z toho koukal. Moji kamarádi, kteří taktéž byli velmi vyčerpaní, leželi jako polomrtví a nikam nešli. Šel jsem sám. Auto bylo až na druhé straně dvora a než jsem se tam došoural, bylo už prázdné. Když jsem došel až k němu, uviděl jsem, že úplně vyzadu leží něco, co vypadalo jako kůrka od chleba. Se zbytkem sil jsem se vydrápal nahoru, honem chytil kůrku a strčil pod sako tak, aby to

nikdo neviděl. Při cestě zpět na ubikaci jsem pomalu ukusoval ze zmrzlé kůrky, ale když jsem to měl v puse, začalo to nějak divně zapáchat a vůbec mi to nechutnalo. Zjistil jsem, že to není žádná chlebová kůrka, ale obyčejný výkal od krávy. Honem jsem to zahodil. Když jsem se vrátil zpět na místo, vyprávěl jsem to kamarádům. Celá příhoda stála přeci jenom za to, protože se kamarádi, po delší době, alespoň trochu srdečně zasmáli. Asi za hodinu přinesli a rozdali každému 200 g chleba a potom přivezli ve velkých nádobách něco jako polévku. Alespoň to bylo teplé a plavalo v tom pár krup.

Zůstali jsme zde celý týden a pak jsme zase pochodovali asi 10 nebo 12 km do nějaké železniční stanice. Už ani nevím, jak se jmenovala. Tam nás naložili do krytých nákladních vagónů, kde byly nahoře i dole pryčny. Byli jsme již ve vagónech, ale lokomotiva zde ještě nebyla. Všechny vagóny byly z venku zamčeny, takže nikdo nemohl jít ven. Najednou přiletěla německá letadla a rozbombardovala celou stanici. Střílelo se z kulometu, lítaly granáty a my v uzamčených vagónech jsme se loučili se životem. Vagóny poskakovaly po kolejkách a v našem spadly horní pryčny. Když letadla odletěla, byly vagóny uvedeny do pořádku přijela lokomotiva a odjeli jsme. Na jednom místě, na volném poli, vlak zastavil a my jsme mohli jít na chvíli ven na pole. Já jsem šel na stranu a dostal jsem hrozný průjem. Očistu jsem musel učinit sněhem. V noci jsem dostal vysokou horečku. Ráno vlak zastavil v nějaké stanici, kde nám začali rozdávat kousky chleba. Moji kamarádi hned hlásili, že mám vysokou teplotu. Strážní jim řekli, ať mě přenesou do tzv. sanitárního vagónu. Kamarádi mě přesvědčovali, že v tom nemocničním vagónu to bude

pro mne určitě lepší a že je tam určitě víc místa a lepší zaopatření. Nechal jsem se přesvědčit. Dva kamarádi a jeden sovětský strážný mě chytli a přenesli. Byl však už velký spěch a stačili mne jen položit na podlahu a vagón se zavřel. Hned jsem strašně litoval, že jsem se nechal přesvědčit, neboť v tomto vagónu byla jen jedna pryčna a ta byla samozřejmě obsazená. Celá podlaha byla plná nemocných. Já jsem ležel blízko otvoru, kam se chodilo

na záchod. Zanedlouho jsem již ležel v kaluži moče a výkalů. Usnul jsem anebo ztratil vědomí. Zdá se mně následující sen. Umřel jsem, ale přitom cítil, že ležím ve výkalech, měl jsem strašlivé bolesti hlavy a celého těla a přemýšlel o tom, jak je to možné, když jsem mrtev, vždyť celý život jsem byl přesvědčen o tom, že mrtvý už necítí nic a byl jsem proto hrozně zklamaný. V tomto snu a blouznění jsem najednou ucítil, že vlak zastavil a otevřely se dveře vagónu, ale já jsem neviděl světlo, nýbrž to, že celá obloha je hustě pokryta německými letadly, křídla letadel se dotýkají a jen sem tam problyskává kousek světla. Najednou jsem otevřel oči a zjistil, že ležím na volném zasněženém poli, přikrytý německým vojenským pláštěm a okolo mne leží hodně mrtvých. Zkoušel jsem pohybovat prsty ►

► a nadzvednout hlavu – zda žiji. Podíval jsem se okolo, vlak už tam žádný nebyl. Bylo to malé nádraží. Uviděl jsem, že blízko budovy jde zrovna jeden sovětský důstojník se ženou, taktéž důstojnicí. Začal jsem vši silou volat – nevěděl jsem sice, zda to byl major – ale volal jsem: „Tavariš major!“ Hned jsem si však uvědomil, že Rusové nemají rádi, když jim zajatec říká „tavariš“ a volal jsem proto: „Gaspođin major, já živ, já živ, prašu Vás pamagitě meňa“. Všiml jsem si, jak žena překvapeně chytá majora za rukáv a skutečně hned přišli ke mně. Řekl jsem jim, že mě omylem vyndali z vlaku jako mrtvého a že nejsem žádný voják. Jsem Žid a byl jsem nasazen na práci pod vojenskou stráž. Nebojoval jsem proti Sovětské armádě. Naopak jsem se dobrovolně vzdal, spolu s dalšími asi 80 Židy. Oba mě utěšovali a řekli: „Nebojěš, pamožem vám v balnicu“ a odešli zpátky na silnici u staniční budovy.

Za nedlouho jel kolem nějaký selský koňský potah. Byly to saně tažené malým koníkem, naložené nějakými ptly. Mužik, který seděl na saních, byl oblečen ve vatované jupce, na hlavě měl hluboko nasazenou beranicí, takže mu skoro nebylo vidět do tváře. Důstojník ho zastavil a přikázal mu, aby zajel ke mně. Naložili mne na saně a přikázal sedlákovi, aby mne zavezl a předal do nemocnice. Nerozuměl jsem, jak mu to vysvětlili a co mu přesně řekli. Odjeli jsme, nevím jak dlouho jsme jeli. Myslím, že asi necelou hodinu. Najednou, na volném zasněženém poli, kde nebylo vidět žádné stavení, jen několik malých zasněžených hrbolků, zastavil a prohlásil: „Nu vot, my zděš“ (tak jsme tady). Jelikož jsem ale neviděl nikde žádné stavení, byl jsem přesvědčen, že sedlák je nazloben, že mě musel vézt a jelikož zde nikdo není, chce mě zabít nebo přinejmenším nechat tady na sněhu a odjet. Začal jsem ho prosit a vysvětlovat vše, co jsem už řekl předtím důstojníkovi. Proč mě chce zabít, vřdyt jsem nebojoval proti Sovětům atd. On mně však odpověděl: „Što ty durak? Zděšže balnica“. Odešel kousek a hlasitě zavolal. Z podzemního hrbolku vyšel nějaký důstojník a on ukázal na mne a něco vysvětloval. Důstojník se vrátil do bunkru a za chvíli přišel s dalšími dvěma zajatci. Přišli ke mně, ptali se co a jak. Mluvil jsem rusky, ale poznal jsem, že oba zajatci jsou Rumuni, proto jsem na ně promluvil rumunsky. Byli ke mně hned velmi přátelští. Opatrně mě chytli do náručí a odnesli do bunkru. Řekli mně: „Tady je koupelna. My tě vykoupeme a potom tě odneseme do nemocničního bunkru“. Zrovna rozdávali chleba, asi 200 g. Já jsem ale jíst nemohl a ani jsem nepocítoval žádný hlad. Byl jsem velmi slabý. Ten chleba jsem jim dal a oni mě svlékli a vykoupali. Byl to velký sud, do kterého odněkud tekla teplá voda.

Zase mne oblékli a odnesli do jiného bunkru a položili na horní pryčnu. Zde už leželo plno nemocných. Byly to pryčny nepřilíš pohodlné, z půlených dřev, různě poskládaných. Dvakrát denně rozdávali jednu sběračku teplé polévky a kousek chleba. Často procházel jeden zajatec – sanitář, oblečený do tzv. bílého pláště a bílé čepice. Měl na ramenou taštičku s červeným křížem a v ní nějaké tabletky. Sem tam se podíval na nemocné a eventuálně dal tabletku. Tak vypadalo celé léčení. Vedle mě ležel jeden těžce nemocný Rumun. Byl to velký, kostnatý chlap a asi třetí den mého pobytu dostal vysokou teplotu a strašně moc blouznil a házel rukama. Náhodou mě udeřil do ruky tak silně, že mě odřel až na kost. Ještě téhož dne Rumun umřel. Já jsem měl velké bolesti i když z rány netekla skoro žádná krev. Špíny a vši bylo plno. Asi jsem bolestí

dosti nařikal. Zastavil se u mne sanitář a vynadal mi, proč nejsem zticha. Ukázal jsem mu ránu na ruce a řekl jsem mu, že mám velké bolesti, jsem velmi slabý a mám teplotu. Dal mi tabletku a ovázal ruku. Přitom se ptal odkud jsem a jak se jmenuji. Když jsem mu odpověděl, že jsem z Hrušova a jmenuji se Klein, řekl: „Snad nejsi syn Salomona Kleina z Hrušova?“ Řekl jsem, že ano. On hned vylezl ke mně a řekl: „Já se jmenuji Sicherman z Ťačovo. Tvého otce dobře znám, chodil k nám často, neboj se, já se ti budu snažit pomoci, jak budu moci“. Od té doby mě často čistil a převazoval ruku, nutil mě do jídla, vždy přinesl kousek chleba a polévku. Dával mi tabletky – prý kafrové – na posilnění. Každý den bylo z bunkru vynášeno mnoho mrtvých.

Zde jsem byl celkem tři týdny. Bylo to na místě, kde se chystala tzv. Kursk – Orelská ofenzíva. Po třech týdnech přišel rozkaz, urychleně celou nemocnici zlikvidovat a odvézt dál dozadu. Přijelo několik nákladních aut, ale nemohly zajet až blízko k nám a zůstaly stát asi 300 metrů na silnici. Několik sovětských vojáků, mužů i žen pomáhalo organizovat transport. Každý ale musel jít pěšky k autům sám, zdravý nebo nemocný. Šel jsem, ale byl jsem velmi slabý a šel jsem velmi těžce a pomalu. Zůstal jsem

pozadu. Za mnou šla sovětská seržantka a popoháněla mě, abych šel rychleji a když to nešlo, tak mě párkrát kopl silně do zadní části těla a vždy přitom křikla: „ííí jevrejskaja sabaka“ (ííí židovský pse). Nakonec museli pro mne přijít dva zajatci a odnést mě na auto. Nevím, jak dlouho jsme cestovali auty a přijeli jsme k železniční stanici, kde už byly připraveny vagóny. Mě umístili na pryčnu u okénka. Dostali jsme pěkný kus herinku a chleba. Někdy, když vlak zastavil, podávala se voda nebo i horká voda, tzv. Kipjatok.

Jeli jsme asi 10 dní. Začínalo jaro, lesy už byly zelené. Pokaždé, když jsem nadzvedl hlavu a viděl okénkem čerstvou zeleň, náramně se mi ulevilo a cítil jsem, že mi to dodává síly. Dojeli jsme do městečka Arsk. Je to 60 km od Kazaně. Tam nás, nemocné, vyložili na různé povozy a zavezli do vojenské nemocnice. Ostatní jeli dál do zajateckého tábora. Ležel jsem s ostatními nemocnými v předsíni na zemi. Přinesli polévku. Pamatuji si, že byla tak dobrá a tak moc mi chutnala, že zase jsem v té chvíli myslel, že je to jedno z nejlepších jídel, která jsem dosud v životě jedl. V polévce byly kousky kapusty a brambor a byla i dosti hustá. Potom přišly dvě zdravotní sestry a jednoho po druhém nás svlékaly a zavedly k lékařce na prohlídku. Naše šaty nám odebraly do posledního kousku a odnesly. Já jsem ještě stále měl v kapse rodinné a jiné fotografie, které byly pro mě celou dobu jedinou útěchou a nadějí, kdykoliv jsem se na ně podíval. Velice jsem prosil sestru, aby mi fotografie vrátila. Dokonce jsem to řekl i paní doktorce při prohlídce, ale ony byly neoblomné. Doktorka mi řekla: „Máš tyfus a dizenterii, chceš umřít? Všechno se musí spálit!“ Potom nás sestry vykoupaly a ostříhaly shora až dolů. O nějakém ostychu nemohla být ani řeč. Oblékly nás do dlouhých bílých košil s tkaničkami a umístily do nemocničních komnat. Tyto byly po deseti postelích, bílé a čistě povlečených.

Byl jsem umístěn do pokoje, kde již leželo 9 Italů. Dostali jsme na tehdejší poměry velmi dobré ošetření. Myslím dokonce, že ani v dalších pavilonech, kde se léčili sovětsí vojáci, nedostávali lepší.

► Ilustrační foto www.holocaustchronicle.org

ŽENSKÉ A MUŽSKÉ MICVOT VII.

Košer lidičky

Ne, nebojte se, nebudu vám dávat žádné kanibalské receptury, nejedná se tentokrát o jídlo, ale o lidičky. O malé, české i nečeské lidičky. Ano, jedná se o malost i velikost člověka. Toho křehkého, zranitelného tvorečka, kterého si Pánbůh uplácal prý z hlíny. Pro radost? Pro zlost? Rozhodně se ten hliňák někdy cítí být pánem světa, a Boha tu má semo-tamo pro radost, jindy zase pro zlost a mnohdy proto, aby mu do věcí kecal.

Do našich synagog chodí různí křehcí tvorečkové a k těm nej-křehčím patří ti, kterým se dostalo takového požehnutí, jakým je býti menšinou v menšině. Ajvajvaj!

Jsou to různí přistěhovalci z post-sovětských zemí (nemají toto označení v lásce), děti ze smíšených manželství (aha, chyba, ty rozhodně nejsou menšina!), homosexuálové, homofilové, homofobici (těch je, doufám, opravdu menšina), nebo rasisté (ruku na srdce!) a trans-sexuálové. U problému té poslední menšiny se tentokrát zastavíme.

Trans-sexuál je člověk, který je někým jiným, než je jeho tělo. Bydlí v těle muže, ač je ženou, či bydlí v těle ženy, ač je mužem. Jeho tělo většinou funguje tak, jak vnější znaky napovídá. Ženské tělo rodí, mužské tělo plodí, ale duše strádá. Nebudeme se tu pít o to, jestli duše je či není. Mluvíme o náboženství, tedy mluvíme náboženskou terminologií.

Rozhodně takový člověk trpí. A trpí více, než post-sovětský přistěhovalce (ten vždy najde skupinu svých krajanů), a víc, než homosexuál (který může svoji orientaci ve většině civilizovaných kongregací deklarovat a nad homofobní menšinou se pousmát), rozhodně víc trpí víc než nehalachický míšenec (ten může studovat a konvertovat, místo brblání) atd. Trpí proto, že někdo něco zpackal a on-ona musí tu zpackanost napravit. Kdo takového křehkého tvora zpackal, zda Bůh či společnost, nechme stranou.

Trans-sexuální operace halacha na jednu stranu zamítá. Ale na druhou stranu podporuje, není-li zbylí, vše co zachrání zdraví člověka, a to ať zdraví fyzické, či duševní (zas ta duše!).

Protože operace pohlavních orgánů nedokáže zajistit, aby tyto měly repro-

dukční funkce, jde z pohledu halachy pouze o kosmetickou úpravu a ta je právě zakázána: „Žena nebude nosit to, co charakterizuje muže, také muž nebude oblékat ženský šat“ (Deut.22:5).

No jo, šat. Ale ono nejde jen o šat. Nebo snad dnes kalhoty charakterizují muže, či stužka ve vlasech ženu? Jde o střih šatu, úpravu pokožky, vlasů, holení hrudi, podpaží atd. Prostě, muž se nemá upravovat do podoby ženy a žena do podoby muže.

Zapomnětlivý anděl, Paul Klee, 1939
Repro z knihy *Umění nové doby* (Odeon, 1974)

Ale co vlastně určuje, že je muž mužem a žena ženou? Muž, kterému byl z jakéhokoliv důvodu odňat pohlavní orgán, je dle halachy neúplnou ženou. Jeho manželství by nemělo být rozvedeno getem, ale prostě anulováno. Pokud k rozvodu či anulaci nedojde, není ostatním mužům zakázáno spát s jeho manželkou. Halacha výslovně praví, že je zakázáno muži souložit s manželkou svého bližního. Terumat hadešen 102 uvádí příklad proroka Eliáše, který nezemřel, ani nedal své man-

želce get, ale vstoupil na nebesa. Jeho manželka se však nestala agunou, protože on již nebyl mužem, ale andělem. A nikde není psáno, že muž nesmí souložit s manželkou anděla. Stejně tak se halacha dívá na manželku muže, který přišel o pohlavní orgán. On je přeci považován za neúplnou ženu a není nikde psáno, že muž nesmí souložit s manželkou ženy.

Nastíháme si však jiné problémy trans-sexuála, relevantnější dnešní době.

Ranní požehnutí u muže říká: „...kterýž jsi mne neučinil ženou.“ Co s tím? Vždyť on je fyzicky učiněn ženou a psychicky mužem. Ženské požehnutí říká: „...kterýž jsi mne učinil dle své vůle.“ No dobře, to by snad šlo. Mimochodem je to stejně závažný problém, jako recitace požehnutí konvertitů: „...kterýž jsi mne neučinil gójem.“

Vykonávání ženských micvot či vykonávání mužských micvot? Přijde vám to legrační? Nejsem trans-sexuál a děkuji ti Bože, že jsi mne učinil dle své vůle. Že jsi mne neučinil ani posměváčkem, ani homofobikem, či rasistou. Že jsi mne učinil takovým člověkem, který ví, že tvou vůli lze doplnit mou vůlí tak, aby byly v souladu.

Judaismus považuje trans-sexualitu za zdravotní problém, ne za dekadenci, či perversitu. Tak, jako člověk, který trpí nějakým zdravotním problémem, vyhledá lékaře, tak jej vyhledá i trans-sexuál.

Domnívám se, že by se v dnešní době mělo minoritám pozorně naslouchat. Člověk nemusí všemu rozumět, nemůže se se vším ztotožnit, ale musí se učit, vzdělávat se a respektovat to, že jsme různí. Buď požehnan Bože náš, králi světa, který jsi učinil svět v jeho rozmanitosti.

► Sylvie Wittmannová